
STRAIPSNIAI

LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS LENKIJOJE PADĖTIS 1944–1989 M.

Vitalija Ilgevičiūtė

Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, LT-2001 Vilnius, Lietuva

---

Lenkija ilgus šimtmečius buvo daugiatautė valstybė. 1938 m. Lenkijoje gyveno daugiau kaip 35 mln. gyventojų, iš kurių beveik trečdalį sudarė kitos tautinės grupės: ukrainiečiai – apie 5 mln. (14 proc.), žydai – 3,3 mln. (8,4 proc.), baltarusiai – 1,1 mln. (3,1 proc.), vokiečiai – 800 tūkst. (2,3 proc.) ir 3,2 proc. kitų tautybių žmonės¹ (lietuviai, neoficialiais apskaičiavimais, sudarė apie 200 tūkst.², t. y. daugiau kaip 2 kartus už oficialiai lenkų nurodomą skaičių). Tačiau po Antrojo pasaulinio karo gyventojų tautinė sudėtis labai pakito. Kaip žinoma, Lenkija atsisakė Vakarų Baltarusijos, Vakarų Ukrainos ir Rytinės Lietuvos dalies, taip pat pasirašyti susitarimai su valstybėmis kaimynėmis dėl gyventojų repatriacijos smarkiai sumažino tautinių mažumų gyventojų skaičių. Šiandieninėje Lenkijoje tautinės mažumos sudaro tik labai nedidelę gyventojų dalį (3–4 proc.). Čia gyvenantys lietuviai, susitelkę daugiausia Punsko–Seinų krašte, yra viena iš mažesnių, tačiau aktyvių tautinių šalies mažumų.

Straipsnyje siekiama atskleisti lietuvių bendruomenės Lenkijoje padėtį komunistų valdymo metais, visų pirma parodyti, kaip ji kito priklausomai nuo LLR valstybinės politikos tautinių mažumų atžvilgiu. Nagrinėjamas laikotarpis yra gana ilgas, politine prasme sudėtingas: Lenkija tapo SSSR satelite, šalyje ilgainiui įsitvirtino ir monopolizavo valdžią komunistinio tipo Lenkijos jungtinė darbininkų partija (toliau – LJDP), kuri valdė iki 1989 m., kai, pasinaudojus palankiomis tarptautinėmis ir vidaus sąlygomis, Lenkijoje į valdžią atėjo opozicinės jėgos, pradėjusios politinės sistemos demokratizavimo procesus.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Straipsniui buvo panaudota Lenkijos ir Lietuvos archyvų medžiaga. Nemažai jos nagrinėjama tema yra Varšuvos naujųjų aktų archyvo LJDP CK fonde. Tai visų

pirma LJDП CK 1957 m. įsteigtos Tautybių reikalų komisijos dokumentai: protokolai, ataskaitos, įvairūs pranešimai, pasiūlymai, atspindintys valstybinę politiką tautinių mažumų, taip pat lietuvių atžvilgiu. Iš šio archyvo Viešosios administracijos ministerijos fonde saugomų dokumentų galima susidaryti vaizdą apie valstybinių institucijų pastangas susiorientuoti ir veikti pokarinės Lenkijos demografinės situacijos procesus, rasti įvairių statistinių duomenų apie tautines mažumas, jų išsidėstymą šalyje, surinktą informaciją apie aktyvesnius narius. Šiame fonde yra sąrašai „politiškai nepatikimų“ lietuvių šeimų, kurias planuota perkelti į vakarinę Lenkiją, į prijungtas prie Lenkijos žemes. Balstogės valstybiniame archyve saugomi dokumentai papildė minėto archyvo medžiagą, padeda pasekti vietinės partinės ir valstybinės administracijos sprendimus vaivadijoje gyvenančių lietuvių (ir kitų tautinių mažumų) atžvilgiu. Iš Lietuvos archyvuose (Lietuvos visuomenės organizacijų archyve (LVOA), Lietuvos Ypatingajame archyve (LYA)) saugomos medžiagos galima suprasti, kaip buvo stengiamasi ideologiškai paveikti lietuvių bendruomenę Lenkijoje, formuoti palankią jos aktyvesnių narių poziciją LSSR atžvilgiu. Šių tikslų siekta per kultūrinę paramą ir mainus, susirašinėjimą su aktyvesniais lietuviais įvairiose Lenkijos vietovėse. Labai įdomūs yra Lenkijos lietuvių aktyvesnių veikėjų – Juozo Vainos, Jono Narkevičiaus laišakai, atspindintys jų tautišką nusistatymą, neiškraipytos istorijos suvokimą. Minėtini Varšuvos lietuvių Kazimiero Švainausko laišakai, kuriuose reiškiamas nepasitenkinimas Lietuvių visuomeninės kultūrinės draugijos (toliau – LVKD) Varšuvos skyriaus vadovybe, jos tautiška veikla, skundžiamasi, kad liko neįvertinti jo asmeniniai nuopelnai dirbant skyriuje. LYA sukaupti dokumentai rodo LSSR KGB pastangas skaidyti Lenkijos lietuvių bendruomenę, kontroliuoti jos gyvenimą. Lietuvos istorijos instituto Rankraščių skyriuje saugomi LVKD veiklos dokumentai, kuriuose atsispindi Lenkijos partinės vadovybės, ypač regioninių jos institucijų (Balstogės, o po 1975 m. administracinės reformos – Suvalkų vaivadijos), pozicija lietuvių atžvilgiu, jų reakcija į vienokius ar kitokius Lenkijos politinės vadovybės sprendimus. Vertingas šaltinis – aktyvesnių Lenkijos lietuvių bendruomenės narių (B. Makausko, J. Vainos, K. ir S. Kraužlių, R. Vainos, S. Krakauskaitės-Kustoš, J. S. Paransevičiaus, T. Pauliukonytės-Kalvinskienės ir kt.) prisiminimai.

Po 1988 m. pasirodė nemažai Lenkijos tyrinėtojų darbų, skirtų tautinių mažumų problematikai. Tai buvo daugiausia apžvalginiai straipsniai³, kuriuose nagrinėjama komunistinės Lenkijos valstybinė politika tautinių mažumų atžvilgiu, bendra jų padėtis. Vėliau išleista apibendrinančių darbų, kuriuose nušviečiama bendroji visų tautinių mažumų padėtis Lenkijoje, taip pat atskirų tautinių grupių istorija⁴. Tačiau šiuose darbuose lietuviams skiriama nedaug dėmesio. Stambiausias darbas – K. Tarkos monografija⁵, skirta Lenkijos lietuvių istorijai po Antrojo pasaulinio karo. Tai bene vienintelis darbas Lenkijoje, kuriame nagrinėjama naujausia lietuvių Lenkijoje istorija (XX a. I p. Lenkijos lietuvių istorija atskleista B. Makausko knygoje⁶). Autorius, naudodamasis Lenkijos archyvine medžiaga, nagrinėja politinę, kultūrinę, religinę lietuvių padėtį 1944–1997 m. Daugybė straipsnių, skirtų tautinių mažumų klausimui, taip pat pasirodė Lenkijos periodinėje spaudoje.

Lenkijos tautinių mažumų padėtį ir Lenkijos valstybinę politiką jų atžvilgiu lėmė po Antrojo pasaulinio karo pasikeitęs Lenkijos valstybinis statusas, tuoj po

karo prasidėję politiniai, ekonominiai pertvarkymai, pavertę ją viena iš socialistinės stovyklos šalių. Valdančia, dominuojančia jėga tapo Lenkijos darbininkų partija, kitaip tariant, komunistai, prižiūrimi sovietinių „globėjų“⁷. Komunistai įsitvirtindami valdžioje siekė sunaikinti besipriešinančią naujos politinės santvarkos įvedimui opoziciją, pajungti visuomenę partijos ideologijai. Kaip taikliai pastebi lenkų istorikas A. Paczkowski, „Lenkijos visuomenė išgyveno įvairius teroro etapus ir formas: šnipinėjimo maniją, „išbuožinimą“, kovą su religija ir tautinėmis mažumomis, didįjį valymą, komentacijos stovyklų pripildymą nemokama darbo jėga, pasienio regionų „valymą“...“⁸ Šios radiklios permainos šalyje kardinaliai pakeitė tautinių mažumų gyvenimą. Be abejo, tautinių bendruomenių gyvenimą veikė Lenkijos valstybės teritorijos ir sienų pokyčiai. Kai kurių tautinių bendruomenių padėčiai, matyt, lemiamą įtaką turėjo sprendimai, priimti Maskvoje jau 1944 m. vasarą. Tuomet Stalino iniciatyva buvo įkurtas Lenkijos tautinio išsivadavimo komitetas (toliau – LTIK), vykdeš ir vyriausybės funkcijas. 1944–1946 m. buvo siekiama tautinių mažumų atstovus perkelti į tautines valstybes. Tam tikslui 1944 m. vasarą ir rudenį tarp Ukrainos, Baltarusijos ir Lietuvos sovietinių vyriausybių ir LTIK pasirašyti susitarimai dėl ukrainiečių, baltarusių ir lietuvių evakuacijos iš Lenkijos teritorijos ir Lenkijos piliečių – iš minėtų respublikų teritorijų⁹ (įdomu, kad sumanymas perkelti lietuvius į Lietuvos teritoriją Lenkijos emigracinei vyriausybei buvo kilęs dar karo metais¹⁰). Nors Lenkijos tautinėms mažumoms buvo palikta savanoriško apsisprendimo išvykti ar neišvykti teisė, praktiškai, ypač lenkų vietinės valdžios institucijos, darė spaudimą, ėmėsi kitokių prievartos priemonių, siekdamos priversti ne lenkų tautybės žmones repatrijuoti. Pažymėtina, kad lietuviai nenorėjo keltis iš gimtųjų vietų, todėl naujoji vietos administracija, pirmiausia Balstogės vaivada savo pranešimuose į Varšuvą nuolat pabrėždavo, esą lietuviai priešiskai nusiteikę naujos valdžios ir apskritai lenkų atžvilgiu¹¹, skundėsi, kad vietinio lenkų saugumo vadovai yra abejingi ir nesiima jokių priemonių¹². Ypač neigiamai buvo žiūrima į lietuvius, kurie 1941 m. vokiečių buvo iškelti į Lietuvą. Pagal 1941 m. sausio 10 d. SSSR ir Vokietijos susitarimą dėl Vokietijos piliečių ir vokiečių nacijos asmenų perkėlimo iš Lietuvos SSR į Vokietiją ir į Lietuvą lietuvių, rusų ir baltarusių tautybės asmenų perkėlimo iš Vokietijos (Suvalkų kraštas pagal SSSR susitarimą su Vokietija atiteko pastarajai) buvo perkelta daugiau kaip 11 tūkst. lietuvių¹³. Lietuvoje jie buvo apgyvendinti vokiečių paliktuose ūkiuose, o po metų perkelti į Rytų Lietuvą, į buvusius lenkų ūkius. Tačiau 1943 m., dar nepasibaigus karui, ištremtieji lietuviai stengėsi sugrįžti į turėtus savo ūkius, kuriuose jau šeiminkavo lenkai. Nėra tikslių duomenų, kiek lietuvių sugrįžo: Lietuvos autoriai nurodo 35–80 proc. ištremtų asmenų¹⁴, lenkų šaltiniai kalba apie beveik pusę ištremtųjų¹⁵. Realiai pasitraukusių į Lenkiją lietuvių buvo daugiau, nes dalis jų traukėsi iš Lietuvos tikėdamiesi, jog iš Lenkijos bus lengviau patekti į Vakarus. Vietos lenkų administracija ragino saugumo skyrių grįžusius lietuvius sulaikyti, uždaryti į areštines, vėliau nugabenti prie sienos kaip nusikaltėlius ir perduoti SSSR pareigūnams¹⁶.

Galima sakyti, kad lietuvių persikėlimo į LSSR akcija nepavyko, nes 1944–1945 m. į Lietuvą persikėlė tik 14 asmenų (13 lietuvių ir 1 rusas)¹⁷, kitais metais – dar keletas asmenų. Panašūs procesai vyko Lietuvos lenkų bendruomenėje. Lenkai ir žydai,

remiantis jau minėtais susitarimais, turėjo teisę repatrijuoti į Lenkiją. Tačiau susiklostė sudėtinga situacija. Tuo metu dar nebuvo nustatyta rytinė Lenkijos siena, joje buvo puoselėjama viltis, kad Vilnija priklausys Lenkijai. Todėl pastarosios repatriacijos įstaigos atstovai Lietuvos lenkus agitavo pasilikti ir neskubėti repatrijuoti. Bet paaiškėjus tolesniam Vilnijos likimui, pradėta raginti, kad repatrijuotų kuo daugiau asmenų. Juo labiau kad pačioje Lenkijoje demografiniai nuostoliai buvo didžiuliai ir trūko žmonių tuščiuose, anksčiau Vokietijai priklausiusiuose vakariniuose rajonuose. Repatriacijos procesus tyrinėjusios N. Kairiūkštytės skaičiavimais, iš Lietuvos išvyko 171,2 tūkst. žmonių¹⁸, nors lenkų šaltiniai nurodo didesnę skaičių (nuo 178 tūkst. ar 180 tūkst. iki 197,2 tūkst.)¹⁹.

Reikėtų pažymėti, kad pokario metais Suvalkų apskrityje susidarė sudėtinga situacija. Naujos komunistinės administracijos struktūros tik kūrėsi, jų pozicijos buvo silpnos, ypač kaime. Šiame krašte veikė lenkų tautinis pogrindis, aktyviai reiškėsi Armijos Krajovos daliniai. Čia taip pat prasiverždavo Lietuvos partizanai, kuriems padėdavo vietiniai lietuviai (paminėtini Pauliukonių šeima iš Vaitakio k., P. ir A. Valinčiai iš Šlynakiemio k., A. Mikalauskas iš Bubelių k. ir kt.). Stengdamiesi išgyventi šį sunkų laiką ir nepatekti į iškeliamųjų žmonių sąrašus, lietuviai deklaruodavo esą lenkai, kai kurie jų tapdavo Lenkijos darbininkų partijos nariais. Kaip prisimena S. Kraužlys, laikas buvo labai sudėtingas: žmonės (t. y. lietuviai) buvo palikti likimo valiai, galėjo pasikliauti tik savimi²⁰. Kyla klausimas, kodėl į vietinės valdžios skundus dėl „priešiškai nusiteikusių“ lietuvių nebuvo reaguojama, kur slypėjo lenkų saugumo neveiklumo priežastis. Šiuos procesus tyrinėjęs B. Makauskas padarė išvadą, jog lenkų saugumo organai turėjo savų vietinei partinei administracijai nežinomų tikslų – kovoti prieš savą tautinį ir Lietuvos antisovietinį pogrindį. Sovietinis saugumas šiame krašte taip pat turėjo tikslą – stengėsi susekti per Lenkijąėjusius Lietuvos antisovietinio pogrindžio ryšius su Vakariais²¹. Todėl suprantama, kad, iškeldinus lietuvius, būtų sunkiau sekti pogrindžio veiksmus.

Ne ką geriau klostėsi lietuvių religinis gyvenimas. Tarpukariu reikėjo atkakliai kovoti dėl pamaldų lietuvių kalba. Po Antrojo pasaulinio karo lenkų Bažnyčios vadovų pozicija lietuvių atžvilgiu nė kiek nepakito. Iš karto po karo lietuviai gimtąją kalbą meldėsi Lomžos kurijai priklausiusių Punsko, Seinų ir Smalėnų parapijų bažnyčiose. 1946 m. Lomžos vyskupas Stanisławas Łukomskis panaikino pamaldas lietuvių kalba Seinų parapijoje, į ją paskyrė priešišką lietuviams kunigą Józefą Złotkowską. Jis teigė esą vadovausis geros valios ir gerų norų principais, tačiau lietuviams jie negaliojo. Kunigo poziciją lietuvių atžvilgiu atspindi pasakyti grasinantys žodžiai: „Sėdėkite tyliai, nes galite būti išvežti...“²² Jokie lietuvių prašymai ir kreipimaisi į įvairias bažnytines instancijas padėties nepakeitė.

Netrukus toks pats sprendimas buvo priimtas ir dėl lietuviškų pamaldų Smalėnų parapijoje. Nors čia gyveno nemažai lietuvių, jų poreikių nebuvo paisoma. 1946 m. Lomžos vyskupas Smalėnų parapijoje uždraudė pamaldas lietuvių kalba. Tėn klebonavęs Vaclovas Budrevičius nepritarė tokiam sprendimui teigdamas, jog vyskupas blogai elgiasi panaikindamas pamaldas, apgailestavo, kad lietuvių negynė nei bažnytinė, nei valstybinė valdžia²³. Punsko parapijoje, kur absoliuti dauguma tikinčiųjų lietuviai, atkakliomis pastangomis buvo apgintos lietuviškos pamal-

dos. Tačiau vėlesniais metais ne kartą mėginta jas panaikinti. Tai buvo daroma skiriant į Punską kunigą, nemokantį lietuvių kalbos, kaitaliojant pamaldų laiką. Valstybinė valdžia stebėjo lietuvių ir lenkų Bažnyčios vadovų priešpriešą, darė lietuvių kunigams spaudimą, kad likviduotų lietuviškas pamaldas. Neatsitiktinai lietuviai kunigai A. Žievys, V. Budrevičius priešingai negu lenkai kunigai J. Złatkowski, F. Czajkowski buvo pavadinti nelojaliais ir priešiškais esamai valdžiai ir santvarkai²⁴. Galima teigti, kad lenkų Bažnyčios vadovai savo sprendimais prisidėjo prie valstybinės politikos kuriant Lenkiją be tautinių mažumų, siekiant palaipsniui, bet kryptingai nutautinti lietuvius.

Pasibaigus repatriacijos laikui pasirodė, jog tautinių mažumų visiškai iškeldinti nepavyko. Bandymai išstumti tautines mažumas supriešino jas su Lenkijos valdžia. Dalis tautinių mažumų atstovų kartais nerodė palankumo ir lojalumo naujajai Lenkijos vadovybei. Negavus norimo rezultato, siekiant palaužti pasipriešinimą naujajai valdžiai, buvo griebtasi represijų, pradėta politika, kurios tikslas – asimiliuoti likusius Lenkijoje ne lenkų tautybės asmenis. Represinės priemonės ir jų vykdymas tautinių mažumų atžvilgiu nebuvo vienodas. Ypač žiaurios jos buvo prieš ukrainiečių ir vokiečių bendruomenes. 1947 m. buvo įvykdyta vadinamoji „Vyslos“ operacija, per kurią daugiau kaip 140 tūkst.²⁵ ukrainiečių tautybės asmenų buvo perkelti į vakarinės Lenkijos dalį ir apgyvendinti tarp etninių lenkų. 1949 m. 22 lietuvių šeimos (87 asmenys)²⁶ susilaukė panašaus į ukrainiečius likimo – jie privalėjo būti perkelti į naująsias žemes. Tik 1956 m. prasidėjus liberalėjimo procesui Lenkijoje, lietuviams buvo leista sugrįžti į ankstesnes gyvenamąsias vietas.

Taigi Lenkijos komunistinė vadovybė tautinių mažumų atžvilgiu vykdė represinę, asimiliacinę politiką. Ir tik 6-ojo dešimtmečio pradžioje šioje srityje prasidėjo liberalesnės permainos. Partinė šalies vadovybė 1952 m.²⁷ savo nutarimu sudarė galimybę tautinėms mažumoms pradėti mokytis gimtąja kalba, leisti „tinkamo“ turinio leidinius. LLR komunistinė vadovybė – Lenkijos darbininkų partija, o nuo 1948 m. – LJD, ne sykį kalbėjo apie tokią Lenkiją, kurioje vyrauja visų tautybių lygybė ir broliškas gyvenimas, akcentavo, jog dabar tautinės mažumos yra visateisės visuomenės narės ir turi visas sąlygas laisvai reikštis, priešingai negu buvo tarpukario Lenkijoje, kai jos buvo diskriminuojamos²⁸. Tokie teiginiai toli gražu neatitiko realybės.

Padėtis iš dalies pradėjo keistis tik nuo 1956 m., kai prasidėjo šalies politinio gyvenimo liberalizavimas. Be abejo, tam įtakos turėjo SSKP XX suvažiavimas. Iki tol Lenkijos politiniame gyvenime stipriai buvo juntamas Maskvos diktatas ir dirigavimas. Permainos prasidėjo nuo politinės vadovybės pasikeitimo: pirmuoju sekretoriumi vėl tapo W. Gomułka, kuris 1948 m. buvo pašalintas iš sekretoriaus posto, atsistatydino kiti stalininio tipo politinio biuro nariai. Tuo metu buvo prabilti apie lenkų socializmo kelią, nacionalinius Lenkijos interesus. Tačiau tai nebuvo esminiai pertvarkymai. Esminės, svarbios permainos – vienpartinės sistemos, LJD valdžios monopolio panaikinimas, ūkio reformos, jau nekalbant apie Lenkijos savarankišką užsienio politiką, pasitraukimą iš socialistinių šalių bloko, nebuvo įmanomos.

Vis dėlto permainos šalies vidaus gyvenime paveikė ir valstybės politiką tautinių mažumų atžvilgiu. Išaugęs lenkų nacionalizmas, demokratėjimo procesai suaktyvino tautines mažumas. Galima pastebėti, jog Lenkijos tautinių mažumų klausimas visuomenės politiniame gyvenime ypač išskildavo kriziniais periodais (pvz., 1968 m., kai šalyje kilo protestų banga prieš vadovybę, buvo pradėta kampanija prieš žydus komunistus, 1980–1981 m., kai opozicinio partinei šalies vadovybei „Solidarumo“ judėjimo lyderiai kvietė tautinių mažumų atstovus prisijungti). Centrinės valdžios oficialų požiūrį ir susidomėjimą tautinių mažumų problematika rodo LJDП CK VII ir VIII plenumo, įvykusio 1956 m., nutarimai, kuriuose pasisakyta prieš nacionalizmą ir šovinizmą, bet kokią piliečių, priklausančių tautinėms mažumoms, diskriminaciją, rūpinimąsi švietimu ir kultūra tautinių mažumų kalbomis, jų nevaržomu vystymusi ir dalyvavimu politiniame ir visuomeniniame valstybės gyvenime²⁹. Tačiau iš tikrųjų tai tebuvo ideologiniai šampai, mažai keitę realią padėtį.

Vykstant liberalizacijos procesams, 1957 m. prie LJDП CK buvo įkurta Tautybių komisija, kuri turėjo koordinuoti politiką Lenkijos tautinių mažumų atžvilgiu. Komisijos skyriai veikė 11-oje vaivadijų³⁰ (tuo metu Lenkijoje buvo 17 vaivadijų), į jų darbą buvo įtraukiami ir tautinių mažumų atstovai. Viename iš centrinės komisijos posėdžių buvo siūloma būtinai suaktyvinti ideologinį darbą tarp tautinių mažumų, įtraukiant jų atstovus į partines organizacijas³¹. Buvo skundžiamasi, kad tarp lietuvių praktiškai nėra, o atskiruose čekų, slovakų ir ukrainiečių draugijų skyriuose trūksta partijos narių. Pažymėtina, kad LJDП pozicijos kaime buvo silpnos, o dauguma lietuvių gyveno kaime ir vertėsi žemės ūkiu. Todėl buvo imtasi priemonių tokią padėtį taisyti. Vienas iš būdų LJDП įtakai stiprinti buvo leidimas tautinėms mažumoms steigti draugijas (kai kurios jų – rusai, žydai – dėl išskirtinės padėties draugijas turėjo nuo 1950 m.). Manyta, kad per jas bus galima kontroliuoti tautines mažumas. Lietuviai savo organizaciją Lietuvių visuomeninę kultūrinę draugiją įsteigė 1957 m. kovo mėnesį, vieni iš paskutinių. Buvo pradėtos reformos ir tautinių mažumų švietimo srityje. Laisvės veiklos sąlygos šalyje pagyvino ir visuomeninį-kultūrinį tautinių mažumų gyvenimą apskritai. Tačiau veiklos ribos buvo griežtai apibrėžtos. Pvz., visos tautinės mažumos galėjo turėti tik po vieną organizaciją, kurių struktūra ir veiklos formos buvo identiškos iki pat 1989 m. Įdomi situacija susiklostė lietuvių draugijoje. Išrinkus pirmą valdybą ir pradėjus draugijai veikti, pasirodė, kad jos veikla įgavo kitokį pobūdį, negu tikėjosi partinės administracijos atstovai. Į valdybą išrinkti J. Maksimavičius, J. Stoskeliūnas, J. Vaina ir kt. buvo žinomi šio krašto veikėjai, prieškarinio lietuvių organizacijų nariai, kurie lietuvių bendruomenėje turėjo autoritetą. Jie ėmėsi tautinės veiklos, palaikė ryšius su Vakarų lietuvių organizacijomis. J. Maksimavičiaus vadovavimo draugijai laikotarpiu (1957–1958) ji stengėsi išlaikyti savarankiškumą, nesileido partijos kontroliuojama. Todėl žinant to meto sąlygas buvo aišku, kad neparankūs ir nepatikimi LJDП žmonės ilgai nevadovaus. Prieš lietuvių draugijos Centro valdybos narius buvo imtasi kompromituojančių priemonių: spaudoje pasirodė šmeižikiški straipsniai, net grasinta juos išsiųsti į SSSR³². LVKD vadovybė buvo kaltinama, kad nestiprino pasitikėjimo partija, neaiškino jos politikos tautinių mažumų klausimu, vengė palaikyti ryšius

su LSSR institucijomis. Pirmininką J. Maksimavičių vietos partinė vadovybė apkaltino ryšių su Vakarų lietuvių organizacijomis palaikymu, priešiška partijai veikla ir privertė atsistatydinti iš LVKD vadovo pareigų. Jo vietą užėmė patikimas partijai žmogus. Taip pat užsimota pašalinti iš lietuvių mokyklų mokytojus J. Stoskeliūną, J. Pajaujį, P. Jakimavičienę ir kt., kurie „neužtikrina atitinkamo jaunimo auklėjimo“³³. Siekiant izoliuoti Lenkijos lietuvius nuo Vakarų lietuvių įtakos, buvo imtasi priemonių nutraukti siuntinių siuntimą lietuviams, apie kiekvieno lietuvio iš Vakarų atvykimą buvo informuojamas saugumas³⁴. Ilgainiui tautinių mažumų problemoms centrinė valdžia skyrė vis mažiau dėmesio, o veikusi Tautybių komisija palaipsniui visiškai prarado jai skirtą vaidmenį ir nustojo veikti.

Taigi W. Gomulkos vadovavimo laikotarpis (1956–1970) vertintinas nevienareikšmiškai. Laisvėjant visos visuomenės gyvenimui, laisvėjo ir tautinių mažumų gyvenimas: joms leista įkurti draugijas, leisti spaudą, plėtoti saviveiklą, tačiau per įkurtas organizacijas ir leidinius jos buvo atidžiai kontroliuojamos. Tautinių mažumų reikalų priežiūrą nuo 1960 m. buvo perėmusi Vidaus reikalų ministerija, su kuria reikėjo derinti veiklą. Iš archyvinių šaltinių galima spręsti, kad ne sykį ministerijos pareigūnai lietuvių atžvilgiu pozicijas derino su LSSR saugumo skyriumi³⁵.

1970–1980 tautinių mažumų klausimas nesulaukė išskirtinio dėmesio. Lenkijos centrinė valdžia tautinių mažumų gyvenimu nelabai domėjosi. 1976 m. LJDP CK plenumo buvo priimtas nutarimas dėl visuomenės politinės-moralinės vienybės. Tai lėmė, kad apie tautines mažumas platesnė visuomenė menkai nutuokė. Joms buvo paliekama tik ribota galimybė veikti kultūros srityje, plėtojant savąjį folklorą. Švietimo srityje taip pat buvo įgyvendinami griežtesni apribojimai. 1971 m. pradžioje Švietimo ministerija įvedė reikalavimą tautinių mažumų gyventojų tėvams: jie kasmet privalėjo rašyti prašymą, kad vaikai nori mokytis gimtosios kalbos³⁶. Reformuojant (stambinant) mokyklas, dalis nelenkiškų mokyklų buvo uždarnos. Tuo metu smarkiai mažėjo tautinių mažumų mokyklų ir besimokančių jose mokinių skaičius. 9-ose lietuviškose mokyklose ir 15-oje lenkiškų mokyklų, kur lietuvių kalba dėstoma kaip dalykas, 1969–1970 m. m. mokėsi 844, o 1978–1979 m. m. – 480 lietuvių mokinių³⁷.

9-ojo dešimtmečio pradžioje Lenkijoje susiklostė nauja politinė situacija. 1980 m. įsikūrė opozicinis valdančiajai partijai „Solidarumo“ judėjimas. Jis pabandė patraukti į savo pusę tautinių mažumų atstovus. Pirmajame suvažiavime buvo priimtas nutarimas dėl tautinių mažumų³⁸, kuriame kalbama, kad reikia sudaryti galimybes tautinių mažumų kultūroms nevaržomai plėtotis. Bet įrašytas teiginys „... judėjimas („Solidarumas“. – V. I.) priešinasi bet kokiems skirstymams į tautybes...“ skambėjo nesuprantamai ir neigė aukščiau išreikštus teiginius. Dėl „Solidarumo“ judėjimo iškeltų tautinių ir katalikiškų vertybių, svarbiausia dėl stipraus lenkų nacionalizmo pasireiškimo „Solidarume“, vėl atgijusių revanšistinių nuotaikų Vilniaus atžvilgiu lietuviai į jį žiūrėjo rezervuoti ir į jį neįsitraukė. Lietuvių ir „Solidarumo“ judėjimo atstovų santykiais, apskritai lietuvių bendruomenės pozicija vykstančių procesų atžvilgiu domėjosi tiek lenkų, tiek LSSR saugumas. Surengtame 1981 m. rugsėjo mėnesį bendrame saugumo atstovų susitikime buvo konstatuota, jog lietuviai laikosi nuošalyje ir „Solidarumo“ judėjimo

neremia³⁹. Suprantama, kad saugumą turėjo dominti Lenkijos lietuviai, kurie laiškuose kėlė Molotovo–Ribbentropo pakto reikšmę Baltijos ir Lenkijos valstybėms, kalbėjo apie vykdytus masinius suėmimus ir trėmimus⁴⁰.

Politinio gyvenimo liberalėjimas lėmė, jog kai kurių tautinių mažumų, visų pirma vokiečių, baltarusių atstovai bandė įkurti nepriklausomas nuo politinės vadovybės organizacijas, leisti valdžios nekontroliuojamus leidinius⁴¹. Buvo jaučiamas ir lietuvių akademinio jaunimo suaktyvėjimas. Lietuviai studentai kartu su baltarusių ir ukrainiečių studentais, pasinaudodami palankiomis aplinkybėmis, įsteigė jaunimo sąjungą. Tačiau ji nebuvo įregistruota ir veikė nelegaliai. Toks pat likimas ištiko ir lietuvišką „Susitikimų“ leidinį. 1983–1988 m. pasirodė 8 leidinio numeriai, kurie LSSR saugumo darbuotojų įvardyti kaip skleidžiantys šovininis nuotaikas⁴². Šalies LJDП vadovybė ėmėsi radikalių priemonių (1981 gruodžio 13 d. įvesta karo padėtis, nutrauktas įvairių organizacijų, žiniasklaidos darbas, suimti „Solidarumo“ lyderiai ir aktyvesni nariai) ir nuslopino opoziciją. Po karo padėties laikotarpio (1981 gruodžio 13 – 1983 liepos 21 d.) tautinių mažumų gyvenimas praktiškai grįžo į ankstesnę vagą. Tiek centrinė, tiek vietinė partinė vadovybė akcentavo, kad tautinės mažumos įneša indėlį į bendrą kultūrą ir už tai jos turi būti gerbiamos, kad valstybinė valdžia ir toliau rems jas bei užtikrins jų kultūros plėtros sąlygas⁴³. Tam tikslui LJDП sekretorius W. Jeruzelskis pasiūlė įsteigti komisiją tautinių mažumų reikalams, kurioje būtų ir lietuvių atstovai⁴⁴. Matyt, ši komisija turėjo būti panaši į įsteigtąją 1957 m. Tačiau nepavyko rasti duomenų apie šios komisijos veiklą. Gali būti, kad ji nebuvo įkurta ir liko „popierinė“.

Pastebima, kad lietuvių viešoji veikla derinosi su partinės valdžios pozicija. Tai suprantama, nes, anot J. Vainos, norint veikti, reikėjo naudotis esamomis galimybėmis greta to nuveikiant daug svarbių darbų⁴⁵. Dalis lietuvių veikėjų plėtojo tautinės veiklos kryptį (lietuviai Lenkijoje buvo tarsi tarpininkai perkeliant Vakaruose puoselėjamas tautiškumo, nepriklausomos Lietuvos atkūrimo idėjas, ten leidžiamos lietuviškos literatūros, ypač istorinės, religinės tematikos, dalį į okupuotą kraštą, rengiant bendrus tautiečių susitikimus Punsko krašte ir kt.), kurios partinė šalies vadovybė netoleravo. Paminėtinas atvejis, kai 1972 m. pabaigoje buvo uždrausta tautinės pakraipos „Varsnų“ leidyba (jos pradėtos leisti tų pačių metų pradžioje, iš viso pasirodė 12 leidinio numerių).

1987–1988 m. tautinių mažumų klausimas įgijo dar didesnę reikšmę Lenkijos politiniame gyvenime. Bažnyčios iniciatyva 1987 m. pabaigoje įvyko diskusija apie tautines mažumas Lenkijoje. Lodzėje surengtame seminare „Lietuviai, baltarusiai, ukrainiečiai ir lenkai – susitaikymo prielaidos“ tautinių mažumų padėtis buvo įvertinta kaip taisytina⁴⁶. 1988 metais prie „Solidarumo“ buvo įsteigtas Šalies piliečių komitetas, kurio sudėtyje veikė Tautinių mažumų komisija⁴⁷, joje buvo ir lietuvių atstovas. Be abejo, tautinių mažumų problemų svarstymas šalyje turėjo įtakos jų aktyvumui. Reikia pasakyti, kad tuo metu sparčiai kito politinė situacija Sovietų Sąjungoje, ypač okupuotose Baltijos respublikose. Šie procesai, be abejo, buvo atidžiai stebimi Lenkijoje. Išryškėjo įvairios politinės pozicijos vykstančių pertvarkų ir rytinių kaimynų atžvilgiu. Netrūko žmonių, simpatizavusių laisvės siekiančiais Lietuvai, bet buvo ir tokių, kurie, keldami Molotovo–Ribbentropo pakto ir jo pasekmių klausimą, vis dažniau kalbėjo apie Lenkijos rytinės sienos

peržiūrėjimą. Šioje srityje svarbus vaidmuo teko Lenkijos lietuviams. Jie stengėsi paveikti Lietuvai palankia linkme diskusijas šiuo klausimu, nuolat gynė lietuvių pozicijas Lenkijoje⁴⁸. Ir vėliau Lenkijos lietuviai nuosekliai palaikė ir rėmė Lietuvą.

1989 birželio mėn. Lenkijoje įvyko pirmieji per kelis dešimtmečius demokratiniai rinkimai, juose įtakingamai nugalėjo antikomunistinės jėgos. Tautinių mažumų klausimui buvo skirta daugiau dėmesio, jo svarstymas perkeltas į aukščiausias šalies institucijas.

IŠVADOS

1. 1944–1989 m. Lenkijos lietuvių, taip pat kitų tautinių bendruomenių politinė padėtis keitėsi, šiuos procesus veikė tarptautinė situacija, įvykiai SSSR ir pačioje Lenkijoje. Pirmaisiais pokario metais politinėmis, represinėmis priemonėmis (pasirašius valstybinius susitarimus apie kai kurių tautinių bendruomenių evakuaciją, dalį aktyvių bendruomenių narių iškeliant ir apgyvendinant tarp etninių lenkų daugumos) buvo stengtasi sukurti Lenkiją be tautinių mažumų.

2. Lenkijos Jungtinė Darbininkų Partija, monopolizavusi politinę valdžią šalyje, tautinių mažumų problemų iš esmės nespėdė, jas nutylėdavo ir sumenkindavo. Tautinių mažumų klausimas buvo išstumtas iš lenkų savimonės. Tautiniu pagrindu išskylantys konfliktai LJDP valdymo laikotarpiu buvo tarsi užšaldyti ilgiems dešimtmečiams. Žlugus LJDP diktatui, jie iškilo visu aštrumu.

3. Sušvelnėjus politiniam režimui Lenkijoje, lietuviams, taip pat kitoms tautinėms mažumoms buvo leista plėtoti ribotą kultūrinę-visuomeninę veiklą. Tuo pasinaudodama lietuvių bendruomenė įsteigė Lietuvių visuomeninę kultūrinę draugiją, dėjo pastangas išplėtoti lietuviškų mokyklų tinklą Punsko-Seinų krašte, turėti periodinį leidinį. Greta to buvo plėtojama tautinės veiklos kryptis, kurios valstybinės struktūros netoleravo. Pabrėžtina, kad lietuvių atžvilgiu ir valstybinė, ir bažnytinė vadovybė skatino ir vykdė kryptingą asimiliacinę politiką.

Gauta
2001 02 03

Nuorodos

¹ A. Albert, *Najnowsza historia Polski 1914–1993*, Warszawa, 1995, t. 1, s. 368–369.

² B. Makauskas, *Vilnijos lietuviai 1920–1939 metais*, Vilnius, 1991, p. 245.

³ J. Żurko, *Pokój między sobą zachowywać*, Wrocław, 1988; K. Pudło, *Ludność grup etnicznych w Polsce 1944–1989, Komunikaty Rady Krajowej Regionalnych Towarzystw Kultury*, 1992, nr. 2, s. 7–17; P. Madajczyk, *Mniejszości narodowe w Polsce w 1956 roku, Polska 1944/45–1989. Październik 1956. Próba nowego spojrzenia*, Warszawa, 1997, t. 3, s. 197–220.

⁴ *Mniejszości narodowe w Polsce*, Wrocław, 1997; *Mniejszości narodowe w Polsce: państwo i społeczeństwo polskie a mniejszości narodowe w okresie przełomów politycznych (1944–1989)*, Warszawa, 1998; *Mniejszości narodowe w Polsce: praktyka po 1989 roku*, Warszawa, 1998; E. Mironowicz, *Białorusini w Polsce 1944–1949*, Warszawa, 1993; Z. Tobjanski, *Czesi w Polsce*, Kraków, 1994; *Mniejszość niemiecka w Polsce i Polacy w Niemczech*, Wrocław, 1994.

- ⁵ K. Tarka, *Litwini w Polsce. 1944–1997*. Opole, 1998.
- ⁶ B. Makauskas, op. cit., Vilnius, 1991.
- ⁷ A. Albert, op. cit., t. 2, p. 103.
- ⁸ *Czarna księga komunizmu*, Warszawa, 1999, s. 351.
- ⁹ *Законодательство СССР и международные соглашения по вопросам гражданства*, Москва, 1964, с. 64–67. Dokumentuose vartojamas „evakuacijos“ terminas keistinas „repatriacijos“ terminu.
- ¹⁰ Lenkijos pagrindžio tikslai ir taktika Lietuvoje 1941–1944 metais. Dokumentai, *Voruta*, 1993 04 29 – 05 05, p. 6. Šis dokumentas saugomas Varšuvos naujųjų aktų archyve.
- ¹¹ G. Sosna, *Sprawy narodowościowe i wyznaniowe na Białostocczyźnie (1944–1948) w ocenie władz Rzeczypospolitej Polskiej. Wybór dokumentów*, Ryboły, 1996, s. 16–20.
- ¹² 1945 m. birželio mėn. ataskaita apie padėtį Suvalkų apskrityje, *Balstogės valstybinis archyvas* (toliau – *BVA*), Urząd Wojewódzki w Białymstoku, 180, l. 13.
- ¹³ B. Kižienė, Suvalkų krašto lietuvių trėmimas 1941 m. ir jų dabartinė padėtis, *Suvalkų kraštas ir jo žmonės. Konferencijos medžiaga*, Vilnius, 1997, p. 95–96. Kaip prisimena Teklė Pauliukonytė-Kalvinskienė, vokiečiai suimdavo tuos asmenis, kurie atsisakydavo išsikelti, ir laikydavo tol, kol kuris nors šeimos narys arba pats suimtas pažadėdavo keltis į Lietuvą. *T. Pauliukonytės-Kalvinskienės atsiminimai, diktofoninis įrašas, 2000 09 21*.
- ¹⁴ *Suvalkų kraštas ir jo žmonės. Konferencijos medžiaga*, Vilnius, 1997, p. 100.
- ¹⁵ Ataskaita apie Lenkijos repatriacinės tarnybos Balstogės skyriaus veiklą už 1945 m. liepos mėnesį, *Naujųjų aktų archyvas* (toliau – *NAA*), Lenkijos repatriacinės tarnybos (Polski urząd repatriacyjny), II/6, l. 29.
- ¹⁶ 1945 09 17. Balstogės vaivados S. Dybowskio raštas vaivadijos saugumo viršininkui, *BVA*, UWB, 19, l. 57.
- ¹⁷ G. Vilkelis, Kodėl Lietuva nesulaukė tautiečių iš Lenkijos?, *Voruta*, 1993 11 25–30, p. 6.
- ¹⁸ N. Kairiūkštytė, Lenkų repatriacija iš Lietuvos 1944–1947 m., *Rytų Lietuva*, Vilnius, 1992, p. 131.
- ¹⁹ L. Kosiński, *Procesy ludowościowe na ziemiach odzyskanych w latach 1945–1960*, Warszawa, 1960, s. 47; G. Błaszczyk, *Litwa współczesna*, Warszawa-Poznań, 1992, s. 323; J. Czerniakewicz, *Repatriacja ludności polskiej z ZSSR 1944–1948*, Warszawa, 1987, s. 83.
- ²⁰ *2000 09 14 pokalbio su S. Kraužliu diktofoninis įrašas*.
- ²¹ B. Makauskas, Pokaris Sūduvoje, *Aušra*, 1997, Nr. 4, 5.
- ²² *Punsko Kovo 11-osios lietuvių gimnazija*, Punkskas, 1996, p. 9.
- ²³ 1949 08 09 raportas apie pokalbį su Smalėnų parapijos kunigu V. Budrevičiumi. Slaptai, *NAA*, MAP, 959m, l. 143.
- ²⁴ Suvalkų apskrities viršininko 1947 10 20 laiškas Balstogės vaivadijos politiniam visuomeniniam skyriui, *BVA*, UWB, 670, l. 21.
- ²⁵ A. Czubiński, *Polska i Polacy po II wojnie światowej (1945–1989)*, Poznań, 1998, s. 213.
- ²⁶ 1949 12 15. Saugumo ministerijos raštas viešosios administracijos ministerijai, *NAA*, MAP, 785, l. 9. Į Lenkijos gilumą buvo iškelta apie 80 lietuvių. *2000 09 14 d. pokalbio su K. Kraužliene diktofoninis įrašas*.
- ²⁷ K. Pudło, Wpływ czynników politycznych na warunki kształtowania się stosunków interetnicznych w Polsce po 1945 roku, *Z badań nad problematyką narodowościową państw Europy Środkowej i Wschodniej*, Wrocław, 1998, s. 58.
- ²⁸ Išvadų projektas tautinių mažumų draugijų veiklos klausimu, *NAA*, LJDП CK 237/XIV/138, l. 53.
- ²⁹ LJDП CK VII plenumo (1956 m.) nutarimas „Dėl politinės ir ekonominės šalies situacijos ir partijos uždavinių“, *Nowe drogi*, 1956, nr. 7/8, s. 218; LJDП CK VIII plenu-

mo (1956 m.) nutarimas „Dėl aktualių politinių ir ekonominių partijos uždavinių“, *ibid.*, 1956, Nr. 10, p. 5.

³⁰ LJDП CK sekretoriato 1957 02 02 laiškas dėl Tautybių komisijos įsteigimo, *NAA, LJDП CK, 237/XIV/137*, l. 4–5. Balstogės vaivadijoje, kuriai priklausė lietuvių gyvenami valsčiai, taip pat veikė Tautybių komisijos skyrius, kurio nariai buvo lietuvių atstovai Antanas Moliušis ir Juozas Nevulis.

³¹ Komisijos pastabos CK sekretariatui, *ibid.*, l. 15–18.

³² 1958 02 24 ataskaita apie LVKD veiklą, *ibid.*, LJDП CK, 237/XIV/148, l. 18.

³³ 1958 06 22 partinio pasitarimo Seinuose tezių projektas, *ibid.*, l. 74.

³⁴ *Ibid.*, l. 76.

³⁵ Agento „Vyto“ 1984 11 14 agentūrinis pranešimas, *Lietuvos ypatingasis archyvas (toliau – LYA)*, f. K-1, ap. 49, b. 338, l. 204.

³⁶ *Mniejszości narodowe w Polsce: państwo i społeczeństwo polskie a mniejszości narodowe w okresie przełomów politycznych (1944–1989)*, Warszawa, 1998, s. 52.

³⁷ V. Ilgevičiūtė, Lenkijos lietuvių mokyklos ir švietimas 1951–1992 metais, *Lietuvos istorijos metraštis. 1999 metai*. Vilnius, 2000, p. 187.

³⁸ K. Podlaski, *Białorusini, Litwini, Ukraińcy*, Białystok, 1990, s. 124.

³⁹ 1981 09 16 ataskaita apie LSSR KGB I skyriaus viršininko V. Karinausko kelionės į Lenkiją rezultatus, *LYA*, f. K-1, ap. 49, b. 338, l. 73.

⁴⁰ J. Vainos, J. Narkevičiaus laiškas „Tėviškės“ draugijos pirmininkui, *LYA*, f. K-3, ap. 2, b. 66, l. 29; b. 365, l. 83; b. 382, l. 76.

⁴¹ S. Łodziński, Struktura narodowościowa Polski i polityka państwa wobec mniejszości narodowych w latach 1989–1992, *Kultura i społeczeństwo*, 1992, t. 36, nr. 3, s. 90.

⁴² 1982 11 03 agento „Rašidovo“ agentūrinis pranešimas, *LYA*, f. K-1, ap. 49, b. 338, l. 145.

⁴³ LVKD IX suvažiavimo, įvykusio 1984 05 19–20. Punske, protokolas, *Lietuvos istorijos instituto Rankraščių skyrius*, f. 30, b. 29, l. 225, 263–264.

⁴⁴ *Ibid.*, l. 232.

⁴⁵ *2000 10 16 d. pokalbio su J. Vaina diktofoninis įrašas*.

⁴⁶ Informacija apie LLR (data nenurodyta), *LYA*, f. K-1, ap. 49, b. 257, l. 4.

⁴⁷ S. Łodziński, Struktura narodowościowa Polski i polityka państwa wobec mniejszości narodowych w latach 1989–1992, *Kultura i społeczeństwo*, 1992, t. 36, nr. 3, s. 91.

⁴⁸ 1989 06 14 agento „Antanas“ agentūrinis pranešimas, *LYA*, f. K-1, ap. 49, b. 339, l. 322.

Vitalija Ilgevičiūtė

THE STATUS OF THE LITHUANIAN COMMUNITY IN POLAND IN 1944–1989

S u m m a r y

The article reveals the status of the Lithuanian community in Poland during the Communist regime. The changed state status of Poland, changes in its frontiers and the Communist policy on national minorities influenced the Lithuanian community as well as other national communities in Poland at the time. In 1944–1949 it was endeavoured to make Poland without ethnic minorities. By repatriation, transfer of people to Poland's newly annexed former German territories and restricting public-cultural and religious life national Polish society was being created.

Liberalisation of the political life of the state had an effect on its national communities as well. The action of emancipating from restrictions started in Poland in the middle of the fifties. It influenced the Lithuanian and other communities: conditions

were created for schools, cultural organizations and the press in the mother tongue. The Lithuanian community developed a network of Lithuanian schools in the Punksas–Seinai region, established a public cultural society. Their activities were strictly set and controlled by party leaders practically to the fall of the dictate of the United Labour Party of Poland (1989).

At the beginning of the eighties the „Solidarność“ movement (Solidarity) in opposition to the party in power was formed. It made more active ethnic communities. The Lithuanian academic youth together with the Byelorussian and Ukrainian youth founded a common organization and published the issue “Susitikimai” (The Meetings) (though the organization and the issue were refused to register officially).

It should be noted that part of members of the Lithuanian community were developing the national activities which were not tolerated by the state structures. The leaders of the State and the Church stimulated and implemented a purposeful assimilation policy concerning the Lithuanian as well as other national communities.